

Kultúra a jazyk pohľadom slovenskej lingvistiky

Adela Gabríková

Ústav jazykovej a odbornej prípravy
Univerzity Komenského, Bratislava

Odkedy sa jazyk človeka stal predmetom výskumu, od toho istého momentu bolo jasné, že jazyk je špecifickým fenoménom, ktorým iba ľudský druh dokáže komunikovať o prítomnej, ale aj neprítomnej realite, samozrejme, pri splnení predpokladu, že pre komunikačných partnerov majú štandardizované jazykové jednotky ten istý význam. Z tohto tvrdenia možno potom vychádzať mnohými smermi, pretože funkcií jazyka nájdeme v každej lingvistickej príručke celý zoznam. Nás však nebude zaujímať jazyk ako prostriedok komunikácie, čiže odovzdávania informácie ako takej, ale chceme jazyk zasadiť do širšieho spoločenského kontextu – kultúrneho, v prípade slovenčiny nevyhnutne aj etnického a v neposlednom rade politického (v zmysle jazykovej politiky).

Vznik jazyka by nebol možný bez kultúrnej potencie človeka, čiže jeho schopnosti fyzicky pretvárať i myšlienkovu spracúvať prírodu okolo seba, na druhej strane ďalší rozvoj civilizácie a kultúry by nebol možný bez adekvátneho dorozumievacieho prostriedku. Vytvorenie jazyka bolo prejavom kultúrnosti človeka ako mysliacej bytosti, a preto je jazyk jedným z pilierov kultúry na všetkých troch jej úrovniach – v atributívnom zmysle, kde kultúra predstavuje univerzálny ľudský fenomén, v distributívnom zmysle na úrovni jednotlivých kultúr a subkultúr ľudských spoločenstiev i na tretej úrovni jednotlivca v jeho osobnej kultúre (Sociální a kulturní antropologie, 2000, s. 29 – 30).

Práve spomenuté chápanie kultúry na jej troch stupňoch bude pre ďalšie porovnanie kľúčové, lebo ak na jednej strane je jazyk fenoménom vychádzajúcim z kultúry ako súhrnu ľudských symbolizácií vo všeobecnosti a je jedným zo spôsobov, akými človek dokáže naplňať realitu významom, tak na strane druhej, ak hovoríme o kultúre jedného spoločenstva, vnímame predovšetkým jeho špecifický spôsob života a kultúra potom predstavuje *„jedinečné a unikátne konfigurácie artefaktov, sociokultúrnych regulatívov, ideí, noriem, modelov správania, inštitúcií a kultúrnych vzorov typických pre určitú spoločnosť alebo sociálnu skupinu.“* (Sociální a kulturní antropologie, 2000, s. 30).

Keďže sa chceme zamerať na vzťah slovenského jazyka a slovenskej kultúry, respektíve na vnímanie tohto vzťahu očami slovenskej lingvistiky, v našom zornom poli zostáva len kultúra v distributívnom význame a všímať si budeme predovšetkým to, akým spôsobom bolo nazerané na prepojenie jazyka a kultúry nášho jazykového spoločenstva v kľúčových momentoch formovania, dotvárania a následnej reprodukcie vedomia slovenskej identity (Dolník, 2006a, s. 30) spojenej s budovaním slovenského jazykového povedomia. Zaujíma nás, či a do akej miery bola v dejinách slovenskej lingvistiky vnímaná kultúrnoidentifikačná, ale aj etnoidentifikačná úloha jazyka, či a do akej miery môžeme zachytiť líniu uvedomovania si kultúrnej a etnickej prísluš-

nosti na základe používania určitého jazyka a napokon, kam sa pohľad na vzťah jazyka a kultúry posunul v týchto dňoch.

Pri zhodnocovaní kultúry, jazyka a ich vzájomného prepojenia v prípade slovenského kontextu nemožno v žiadnom prípade vynechať pojem etnikum, pretože formovanie slovenského jazyka okrem už vyššie spomenutého naviazania na sociokultúrne vzory, modely, myšlienky a inštitúcie malo nemalý vplyv aj na formovanie etnického povedomia používateľov slovenčiny: „*Vedomie slovenskej identity je založené na slovenskej kultúrnej pamäti. Nosnou zložkou tejto pamäti sú jazykové standardizácie, a teda slovenský jazyk je centrálnym komponentom tohto vedomia*“ (Dolník, 2006a, s. 31). Jazyk bol v historickej fáze budovania etnickej identity európskych národov silným (často až najsilnejším) etnosignifikačným kritériom pri uvedomovaní si odlišnosti od iných (predovšetkým lokálne najbližších) etník. Ešte zjavnejší bol význam jazyka pre etnické spoločenstvá, ktoré v tom čase nemali vlastný štátno-politický útvar, v rámci ktorého by sa mohli realizovať ako národ, a tak bol jazyk jedným z najdôležitejších znakov zabezpečujúcich súdržnosť spoločenského života etnika.

Hlavným predmetom nášho uvažovania o reláciách medzi jazykom a kultúrou bude slovenský jazyk od momentu, keď môžeme sledovať proces budovania jeho samostatnej identity, ako aj odbornú diskusiu o jeho podobe, funkcii a zmysle v širšom spoločenskom kontexte. Dôležitým časovým medzníkom je teda prvá kodifikácia spisovnej slovenčiny, lebo práve od tejto chvíle sa slovenský jazyk stáva oficiálnym reprezentantom kultúrneho spoločenstva a zároveň aj prostriedkom jeho ďalšieho kultúrneho rozvíjania. Ak však začíname skúmať kultúrne pozadie spisovného jazyka, musíme si všimnúť aj kultiváciu jazyka, to znamená priame kodifikačné zásahy do prirodzenej jazykovej normy, čo je vo svojej podstate jeden z najmarkantnejších kultúrnych aspektov moderného racionálneho zásahu človeka do jazyka.

Na začiatku spisovného obdobia slovenského jazyka stojí Anton Bernolák, ktorý si v duchu osvieteneckých myšlienok nielenže bol vedomý toho, že slovenské etnikum v Uhorsku potrebuje vlastný oficiálny jazyk, ale bol ochotný všetky svoje sily vložiť do fixovania jeho jednotnej gramatickej podoby. Bernolák bol prvým vzdelancom, ktorý dokázal prebúdzajúcu sa samostatnú etnickú identitu slovenskej národnosti v 18. storočí podporiť gramatickou príručkou na adekvátnej úrovni. Ani v *Disertatio philologico-critica de literis Slavorum* a ani v diele *Grammatica Slavica* nevenoval Bernolák mnoho miesta filozofickému zdôvodňovaniu svojho kodifikátorského počínania, stručne však naznačil, že v rámci slovanských národov sa slovenský národ ešte výraznejšie nepresadil, a to pravdepodobne aj v dôsledku neexistencie takej podoby jazyka, ktorá by vďaka presným pravidlám mohla byť používaná ako prostriedok šírenia a uchovávanía vzdelanosti a kultúry. Bernolák vyčíta Slovákom, že „*boli takí nečinní, že doteraz vôbec nič nevydali, čo by prispelo k zveladeniu slovanskej reči, im vlastnej*“ (Bernolák, 1964, s. 129), a svoju úlohu priekopníka v oblasti jazykovedy zhodnotil takto: „*Cieľom môjho spisu je predovšetkým povzbudiť iných k tomu, aby vlasti viac obetovali; pretože pridať niečo k vynájdenej, ak je už jedno vynájdené, vynájsť druhé, nie je ťažké*“ (Bernolák, 1964, s. 131). Kultúra, respektíve kultúrnosť v Bernolákovom poňatí bola synonymom pre všeobecnú gramotnosť, vzdelanosť, písomníctvo a kultúrny jazyk s jasnými, pravidlami akceptovaný ako cirkevný, vyučova-

cí i všeobecný dorozumievací prostriedok, sa mal následne stať médiom zveľadovania a rozširovania kultúrnosti v prostredí slovenského etnika.

Bernolák kultúru usúvzt'azňoval so vzdelanosťou národa nielen v rovine všeobecných úvah, ale aj jeho kodifikačné tendencie smerovali k upevňovaniu reči vzdelancov (Krajčovič – Žigo, 2002, s. 154) a potláčaniu, respektíve vyčleňovaniu výraznejších prvkov češtiny či ľudovej reči. Napokon, práve cez bohatstvo jazyka sa potom môže (a malo by sa) slovenské etnikum prezentovať navonok ako rovnocenný partner vyspelých národov, lebo ak určité spoločenstvo nemá jazyk na dostatočnej gramatickej a lexikálnej úrovni, nemôže si ani ono samo robiť nárok na uznanie medzi ostatnými kultúrnymi národmi. Prácu na odbornom opísaní, vysvetlení, zjednotení a sprehľadnení pravopisných i gramatických pravidiel spisovného jazyka chápal Bernolák v konečnom dôsledku ako prácu pre národ a pre rozvoj jeho kultúry. Vďaka takémuto prístupu bola bernolákovská slovenčina z hľadiska prepracovania všetkých jazykových rovín na pomerne vysokej úrovni.

Ľudovít Štúr o niekoľko desaťročí po Bernolákovi prichádza s novou kodifikáciou spoločného spisovného jazyka slovenského etnika, ale aj s úplne odlišným filozofickým prístupom ku vzťahu jazyka a kultúry. Štúr bol síce pokračovateľom národno-obranných a národno-záchovných tendencií v chápaní jazyka, ale jeho vysvetlenie týchto tendencií je iné – vychádzajúc z Herderovej koncepcie kultúry a Hegelovej filozofie, privádza osvietenský racionalizmus 18. storočia k idealizmu 19. storočia. Duch každého národa je podľa Štúra v základe jeho kultúry a v duchu národa je zahrnutá aj jeho etnická identita, v niektorých momentoch by sme ich mohli dokonca aj stotožniť. Ak totiž Štúr chápe absolútneho ducha ako ontologický základ všetkého jestvujúceho a objektívnu formu toho istého ducha ako národ (Leško – Mihina a kol., 1999, s. 358 – 359), tak potom etnická či národná identita v zmysle znakov charakteristických pre isté spoločenstvo a pôsobujúcich, že je vnímané ako iné než ostatné, je práve tým istým Štúrovým duchom národa. Jazyk je potom výsledkom kultúrotvornej energie národného ducha s logickým etnickým podfarbením, mení sa a vyvíja podľa toho, ako sa mení a vyvíja spoločenstvo nositeľov jazyka. Pre Štúra rovnako ako pre Bernoláka je nemysliteľné používať ako spisovný jazyk češtinu len z dôvodu ľahkej zrozumiteľnosti pre Slovákov, lebo si obaja boli vedomí faktu, že majú pred sebou dva národy, ktoré by sa mali dorozumievať aj na kultúrnej úrovni dvomi rôznymi jazykmi. Štúr sa v diskusii o češtine neobraňuje len odlišnosťami v jazyku samotnom (na ktorejkoľvek jazykovej rovine), ale pridáva aj argumenty spoločenské: *„Ako život náš je od českého odchodný, tak sa delí aj naše nárečie. Nárečie naše je neobyčajnej plnohlasnosti, sviežosti a maľovnosti, ktorá sa so živou a maľovnou obrazovnosťou našou dobre srovnáva...“* (Štúr, 1946, s. 104 – 105). Samozrejme, že mnoho Štúrových zdôvodnení je výrazne tendenčných, vychádzajú len zo silného vlasteneckého presvedčenia a nie vždy sa pri nich môžeme oprieť o vecnú argumentáciu, ale dokladajú nám, že kultúrne a národné pozadie jazyka bolo v Štúrovom ponímaní veľmi silné a vždy, keď sa zmienil na tému nezávislosti slovenského jazyka, neodmysliteľnou súčasťou bola aj obhajoba samostatnosti slovenského národa a jeho kultúry.

Ako sme vyššie spomenuli, vo fáze formovania národnej identity sa jazyk dostáva do centra záujmu ako najdôležitejší stabilizačný komponent národa, ak má však reprezentovať širšie spoločenstvo charakteristické mnohými lokálnymi jazykovými varie-

tami, je nevyhnutné vyabstrahovať jednu všeobecnú celonárodne platnú podobu jazyka a to znamená výraznú selekciu rôznorodých živých fonetických a lexikálnych prvkov i gramatických štruktúr. Bernolák zasahoval v duchu svojej osvieteneckej vízie a vybral reč vzdelancov z oblasti, kde bola ich kulminácia v tom čase najvyššia; Štúr si zasa v duchu hľadania najčistejšieho vyjadrenia slovenského ducha ako esteticky najvhodnejšiu zvolil kultúrnu stredoslovenčinu. Sám Štúr zhodnotil jednotlivé fázy práce kodifikátora národného jazyka od momentu výberu reprezentatívnej formy jazyka, cez zbieranie materiálnych podkladov, určovanie pravidiel až k detailnému kodifikačnému opisu (Krajčovič – Žigo, 2002, s. 169) a akokoľvek by kodifikátor chcel nezasahovať do toho, čo vytvoril národný duch, musí predsa len sformulovať jasné pravidlá aj za cenu vytvárania teoretického konštraktu.

Ďalším dôležitým medzníkom vo vývine spisovnej slovenčiny bolo vydanie diela *Krátka mluvnica slovenská* v roku 1852. To, čo Bernolák a Štúr prezentovali ako najbližšie slovenskému používateľovi (samozrejme, vybranému – v prvom prípade západoslovenskému, v druhom prípade stredoslovenskému – vzdelancovi), hodžovskohattalovská reforma nasmerovala k etymológii jazyka. V otázkach pravopisu viac ako zameraniu na zhodu so zdravým rozumom (Bernolák) či živé formy (Štúr) vyšla v ústrety porovnávacej historickej jazykovede a zdôraznila pôvodné formy v rámci zasadenia slovenských kodifikačných príručiek do celoslovanského kontextu. Táto reforma ukázala, že je možné vybrať jeden lokálny variant jazyka ako základ pre spisovný kodifikovaný jazyk, ale neznamená to, že sa nebude ďalej upravovať a pretvárať, že nebude musieť akceptovať mnohé neústrojné, ale zaužívané prvky (predovšetkým z češtiny) a že sa v konečnom dôsledku nebude musieť prispôsobiť lingvistickým modelom overeným v praxi pri jazykoch s dlhšou tradíciou kodifikácie. Aj keď do pôvodnej Štúrovej koncepcie bolo zasiahnuté značne, na druhej strane sa hodžovskohattalovská reforma stala obrovským kultúrnym kompromisom, ktorý umožnil zreformovanej slovenčine získať si po prvýkrát naozaj široké spektrum používateľov, o čom svedčí skutočnosť, že práve takáto podoba slovenčiny sa stala napokon reprezentantom novodobého slovenského etnika vo vlastnom štáte.

18. a 19. storočie sme i napriek uvedomovaniu si mnohých čiastkových vývinových stupňov vo formovaní slovenčiny zhrnuli do jedného obdobia najmä z hľadiska skutočnosti, že počas týchto dvoch storočí boli kodifikačné pokusy či ich úpravy realizované bez opory vlastného štátneho zriadenia, dokonca čo i len oficiálne uznanej špeciálnej teritoriálnej nezávislosti územia, ktoré bolo obývané slovenským etnikom a na ktorom boli rôzne formy slovenčiny (dialekty, kultúrne makrodialekty či už samotné kodifikované spisovné útvary) používané.

20. storočie je z hľadiska vývinu spisovnej slovenčiny naopak poznačené faktom, že slovenské etnikum sa stalo súčasťou politického útvaru umožňujúceho mu budovať si jazykovú, národnú i kultúrnu identitu slobodne a po fáze formovania všetkých týchto identít v priebehu predchádzajúcich storočí mohla konečne nastúpiť fáza ich dotvárania a uchovávanía. Vznik Československa znamenal prechod zreformovanej štúrovej slovenčiny, ktorá bola medzičasom odskúšaná na stránkach novín, časopisov i v dielach významných predstaviteľov slovenského literárneho realizmu, do priaznivejšej politickej i národnej situácie, avšak jazyková identita slovenčiny musela onedlho čeliť čechoslovakizačným tendenciám. S jazykovou identitou bola spätá aj identita

etnická, a tak sa v určitom zmysle zopakovala situácia spred niekoľkých desiatok rokov, keď sa pokusy dokázať právo slovenčiny na samostatné miesto medzi slovanskými jazykmi prelínali so snahami o uchovanie vlastnej etnickej identity, tentoraz v kontakte s českým etnikom. S odstupom času možno konštatovať, že čeština i české etnikum v rámci spoločného štátu boli pre slovenčinu a slovenské etnikum viac prínosné ako ochudobňujúce, pretože vďaka možnosti neustálej konfrontácie i vďaka vyspelejšej lingvistickej odbornej základni českých univerzít sa mohla slovenčina rýchlejšie etablovať ako samostatný jazyk.

Práve spory tzv. čechoslovakistov a puristov v 20. a 30. rokoch 20. storočia prispeli k postupnému pretváraniu Pravidiel slovenského pravopisu, budovaniu stability slovenčiny v oblasti fonetiky, morfológie, lexiky i syntaxe na pozadí spoločných, ale i odlišných znakov s češtinou. Zásluhou Pražského lingvistického krúžku sa na Slovensku napríklad uplatnil štrukturalizmus, ktorý poznačil dve lingvistické generácie, a v čase, keď slovenská jazykoveda musela nevyhnutne reagovať aj na marxistickú dialektiku, bolo už jasné, že slovenské etnikum i jeho jazyk nemusia viac dokazovať svoju identitu. 50. a 60. roky 20. storočia sa niesli v duchu vypracúvania základných syntetických diel o slovenčine, ktoré ju zaradili medzi teoreticky prepracované slovanské jazyky. Keď kolektív niekoľkých slovenských lingvistov v polovici 80. rokov hodnotil na stránkach Slovenskej reči uplynulé štyri desaťročia vo výskume slovenčiny, niekoľkými vetami sa v súlade s dobovou rétorikou zmieňuje aj o jazykovede ako spoločenskej vede s pomerne veľkým vplyvom na kultúru spoločnosti v oblasti používania jazyka (Bosák a kol., 1985, s. 131 – 132). Chápanie jazykovedy ako kultúrotvorného činiteľa je kľúčovým pre celé povojnové obdobie, pretože existencia oficiálnej podoby jazyka bola už nielen potvrdením identity slovenského národa, ale jazykoveda si okrem presného opisu jazykovej formy predšavzala aj neustálu kultiváciu jazyka plynúcu do kultivácie jeho používateľov. O otázke etnika a kultúry ako systému hodnotil vo vzťahu k jazyku sa otvorene nediskutovalo, lebo v centre záujmu systémovej lingvistiky bol jazyk ako viac-menej samostatný konštrukt a jeho výklad sa rovnal zachyteniu jeho prvkov a vzťahov medzi nimi (či už na nižších alebo vyšších úrovniach); následne sa akékoľvek odbočovanie od takejto koncepcie chápano ako vykročenie mimo poľa pôsobenia lingvistiky. Dôraz bol kladený na opis ideálneho jazykového systému v ideálnom prostredí používaný ideálnymi uvedomelými používateľmi a čokoľvek sa vymykalo z radu týchto teoretických úvah, bolo potom predmetom korekcie. Popri deskriptívnych lingvistických dielach sa samozrejme objavuje aj orientácia na skúmanie filozofických otázok jazykovedy, jazyka a myslenia či jazykového znaku. 80. roky 20. storočia sú však najmä v oblasti jazykovej kultúry naďalej charakteristické pohľadom na jazyk ako na historicko-spoločenský jav a v centre pozornosti je postupne sa rozširujúce komunikačné pole používania spisovného jazyka, pričom tento proces je chápaný ako výsledok spoločenskej potreby rozvíjať jazyk ako nástroj komunikácie vo všetkých sférach života. Zmienky o kultúre v súvislosti s jazykom sa objavujú predovšetkým v príspevkoch týkajúcich sa jazykovednej politiky a majú viac-menej deklaratívny charakter vyjadrujúci hrdosť na národnú tradíciu jazyka siahajúcu až k veľkomoravskej staroslovenčine (Kačala, 1986, s. 74), ale hlbšia analýza vzťahov etnika, jeho kultúry a jazyka chýba. Najdôležitejším pojmom zostáva teda spisovná slovenčina ako celospoločenský útvar dorozumievania reprezentujúci hodnoty

i kultúrnu úroveň národa na základe toho, že je schopný pokryť celý komplex komunikačných sfér (Kačala, 1986, s. 72), zároveň však úroveň spisovného jazyka treba zvyšovať neustálym kultivovaním jazykových prejavov jeho nositeľov, pričom „*sa na pôsobenie na verejnosť využívajú skôr normatívne, standardizačné, preskripčné inštitúcie*“ (Horecký, 1986, s. 69).

Aj keď usmerňovanie používateľov jazyka zo strany odborníkov pretrváva až do dnešných dní (a v mnohých prípadoch je aj žiaduce), na konci 80. a začiatku 90. rokov sa lingvistika začala čoraz viac otvárať smerom k ostatným spoločenskovedným disciplinám, a to umožnilo vnímať jazyk už nie ako uzatvorený systém, ale naopak, ako otvorený, neustále sa vyvíjajúci, dynamický kultúrny fenomén. Terminológia i výskumné metódy vedných disciplín ako kulturológia, etnológia, teória komunikácie sa zrazu dostávajú do lingvistických štúdií a aj keď v slovenskom lingvistickom kontexte je ešte stále dosť odvážne tvrdiť, že existujú samostatné disciplíny ako etnolingvistika, lingvokulturológia či interkultúrna komunikácia, minimálne o ich formovaní v našom prostredí už nemožno pochybovať. V súčasnosti sa už nedá na jazyk nazerať bez akceptácie jeho kultúrneho pozadia a aj keď sa jazyk ako predmet skúmania dostáva do ďalších a ďalších disciplín, neznamená to rozdrobovanie ideálneho systému, ale naopak, čoraz realistickejší pohľad na spleť komplex, ktorý je taký komplikovaný, aká komplikovaná je pre človeka orientácia v realite a jej interpretácia.

Vnímanie vzťahov jazyka, kultúry a etnika prešlo v priebehu dejín slovenskej lingvistiky mnohými zmenami. Všimli sme si Antona Bernoláka s jeho úsilím prostredníctvom jazyka pozdvihnúť vzdelanosť širokých vrstiev slovenského ľudu, po ňom prišiel Ľudovít Štúr, ktorý chápal prebúdzanie sa slovenskej etnickej identity dokonca ako metafyzickú nevyhnutnosť (Dolník, 2006a, s. 29) prameniáciu z povahy národného ducha. Logickým sprievodným znakom prvých kodifikačných pokusov bolo okrem vyzdvihovania samotnej špecifickosti etnika a zároveň nositeľa jazyka aj snaha jeho jazyk formovať a upravovať. No ako sme zistili ďalej, táto silná tendencia nebola len otázkou počiatkových fáz vývinu slovenčiny. Napokon, viac ako dvesto rokov slovenskej lingvistiky stojí na prezentácii jazyka ako odrazu kultúrnosti nášho národa a aj keď každá interpretácia sa v určitých detailoch odlišuje, spoločné zostáva úsilie lingvistov (kodifikátorov či predstaviteľov kultúry jazyka) privádzať podobu slovenčiny do dokonalosti a prinútiť čo možno najviac ľudí slovenčinu v takejto podobe aj používať.

Jazyk umožnil stmeliť naše etnikum v období bez vlastnej štátnosti, neskôr mu pomohol vyšpecifikovať sa voči veľmi blízkeму českému etniku, neustále v etniku udržiava pocit spolupatričnosti, či to je priamo na území Slovenska alebo aj mimo neho, a aj keď nie vždy je ovládanie jazyka tým, na základe čoho si človek určuje svoju identitu, práve jazyk je dôležitou podmienkou priblíženia sa ku kultúre spoločenstva a dáva možnosť zdieľať jeho kultúrne hodnoty. Preto sú pojmy jazyk, kultúra a etnikum úzko prepojené, nemožno ich oddeľovať, a tak ako koexistujú v reálnom jazykovom, kultúrnom a etnickom prostredí, tak koexistovali aj vo vnímaní slovenskej lingvistiky – nie vždy sa však o nich hovorilo či písalo explicitne a nie vždy bolo na ne nazerané pod rovnakým zorným uhlom. Uvedený historický prehľad je stručnou rekapituláciou vybraných výsekov z dejín spisovnej slovenčiny, je vysoko selektívny, ale jeho úlohou nie je predstaviť vyčerpávajúci zoznam slovenských lingvistických diel troch posledných storočí, skôr poukázať na líniu kultúry, etnika a jazyka, ktorá sa v určitých mo-

mentoch strácala, no napokon sa v súčasnosti opäť otvára priestor na jej detailnejšie prediskutovanie. Na príklade slovenčiny môžeme vidieť, ako sa jazyk malého etnika (navyše spočiatku výrazne diferencovaného mnohými miestnymi dialektmi) vyprofiloval na oficiálny štátny jazyk plniaci na vhodnej celonárodne akceptovateľnej úrovni všetky funkcie štandardného moderného jazyka. Fázu čistej deskripcie má už slovenčina podľa nás za sebou a v súčasnosti je úlohou lingvistiky preskúmať širšie kultúrne súvislosti spojené s jej vývinom i s tým, aké hodnoty momentálne reprezentuje tento jazyk pre svojich nositeľov. Jednou z dôležitých nezodpovedaných otázok zostáva, ako bol slovenský jazyk schopný zachytiť špecifické etnické a kultúrne znaky slovenského spoločenstva, nakoľko bol ovplyvnený jazykovým kultivovaním a koľko výsledkov autentickej interpretácie sveta z pohľadu slovenského etnika v ňom zostalo.

Literatúra:

BLANÁR, Vincent: Jazykovedné dielo Antona Bernoláka vo svetle novších výskumov. In: *Studia Academica Slovaca*. 28. Ed. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 1999, s. 304 – 316.

BOSÁK, Ján: O spoločenských tendenciách v rozvíjaní jazykovej kultúry. In: *Kultúra slova*, 1980, roč. 14, č. 6, s. 199 – 203.

BOSÁK, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – DVONČ, Ladislav – HORECKÝ, Ján – KAČALA, Ján – KOČIŠ, František – MAJTÁN, Milan – MISTRÍK, Jozef – RIPKA, Ivor – SEKANINOVÁ, Ella: 40 rokov rozvoja slovenskej jazykovedy. In: *Slovenská reč*, 1985, roč. 50, č. 3, s. 129 – 167.

BOTÍK, Ján: Multietnické Slovensko a jeho kultúrna mnohotvárnosť. In: *Studia Academica Slovaca*. 37. Ed. J. Pekarovičová. Bratislava: Stimul 2008, s. 203 – 216.

ČERNÝ, Jiří: *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia 1996. 520 s.

DOLNÍK, Juraj: Spisovná slovenčina a čeština. In: *Studia Academica Slovaca*. 28. Ed. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 1999, s. 39 – 52.

DOLNÍK, Juraj: Jazyk ako kultúrny jav. In: *Jazykovedný časopis*, 2002, roč. 53, č. 1, s. 19 – 29.

DOLNÍK, Juraj – MLACEK, Jozef – ŽIGO, Pavol: *Princípy jazyka*. Bratislava: Stimul 2003. 137 s.

DOLNÍK, Juraj: Slovenský jazykový kodifikátor. In: *Studia Academica Slovaca*. 33. Ed. J. Mlacek – M. Vojtech. Bratislava: Stimul 2004, s. 38 – 49.

DOLNÍK, Juraj: Ľudovít Štúr a slovenská identita. In: *Slovenská reč*, 2006a, roč. 71, č. 1, s. 25 – 34.

DOLNÍK, Juraj: Súčasný jazykovokultúrny svet Slovákov. In: *Studia Academica Slovaca*. 35. Ed. J. Mlacek – M. Vojtech. Bratislava: Stimul 2006b, s. 11 – 24.

DOLNÍK, Juraj: Súčasná spisovná slovenčina a jej problémy. Bratislava: Stimul 2007, 162 s.

DOLNÍK, Juraj: Jazyková ideológia a spisovná slovenčina. In: *Slovenská reč*, 2008, roč. 73, č. 1, s. 31 – 41.

DORUĽA, Ján: Jazyk a identita, jazyk a zákon. In: *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. Sociolinguistica Slovaca. 3. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1997, s. 108 – 112.

- DUPKALA, Rudolf – LEŠKO, Vladimír – MIHINA, František – SISÁKOVÁ, Olga: *Metamorfózy poklasickej filozofie*. Bratislava: Iris 1999. 412 s.
- ĐUROVIČ, Ľubomír: Začiatky štrukturalizmu na Slovensku a Bratislavský lingvistický krúžok. In: *Jazykovedný časopis*, 2000, roč. 51, č. 2, s. 81 – 93.
- FISCHEROVÁ, Anna: Na ceste k národnej a kultúrnej identite. In: *Utváranie národnej a kultúrnej identity*. Acta Culturologica. 2. Ed. K. Podoláková. Bratislava: EL&T 1998, s. 61 – 74.
- Gramatické dielo Antona Bernoláka. Red. J. Pavelek. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1964. 556 s.
- HORECKÝ, Ján: *Spoločnosť a jazyk*. Bratislava: Veda 1982. 112 s.
- HORECKÝ, Ján: Jazyková politika v socialistickej spoločnosti. In: *Kultúra slova*, 1986, roč. 20, č. 3, s. 65 – 71.
- HORECKÝ, Ján: Jazykové vedomie. In: *Jazyk ako pamäť kultúry. Človek a jeho jazyk*. 2. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2001, s. 109 – 116.
- KAČALA, Ján: Jazykovopolitický kontext pojmu spisovný jazyk. In: *Kultúra slova*, 1986, roč. 20, č. 3, s. 71 – 74.
- KAČALA, Ján: *Kultúrne rozmery jazyka*. Bratislava: Nadácia Korene a Univerzitná knižnica Bratislava 1997. 164 s.
- KOŠKOVÁ, Mária: Etnické koncepty v jazyku. In: *Slavica Slovaca*, 2006, roč. 41, č. 1, s. 17 – 31.
- KRAJČOVIČ, Rudolf – ŽIGO, Pavol: *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Bratislava: Univerzita Komenského 2002. 252 s.
- KRALČÁK, Ľubomír: Jazyk a kultúrne vedomie. In: *Kultúra – priestor interdisciplinárneho myslenia*. Ed. P. Andruška. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2006, s. 102 – 107.
- KRUPA, Viktor: Jazykové mýty a ich poslanie. In: *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. Sociolinguistica Slovaca. 3. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1997, s. 79 – 89.
- KRUPA, Viktor: Význam jazyka pre etnickú identitu. In: *Jazyk a jazykoveda v pohybe*. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008, s. 19 – 25.
- MISTRÍK, Erich: Škóti, Fíni a Slováci. In: *Utváranie národnej a kultúrnej identity*. Acta Culturologica 2. Ed. K. Podoláková. Bratislava: EL&T 1998, s. 47 – 54.
- NELDE, Peter H.: Výskum jazykových konfliktov. In: *Slovenčina v kontaktoch a konfliktach s inými jazykmi*. Sociolinguistica Slovaca. 4. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1999, s. 13 – 22.
- ONDREJOVIČ, Slavomír: Zo slovensko-nemeckých vedecko-kultúrnych vzťahov (Wilhelm von Humboldt a Ľudovít Štúr). In: *Studia Academica Slovaca*. 27. Ed. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 1998, s. 118 – 123.
- ONDREJOVIČ, Slavomír: *Jazyk, veda o jazyku, societa*. Bratislava: Veda 2008. 304 s.
- PEKAROVIČOVÁ, Jana: Sociolingvistické aspekty prezentácie slovenčiny cudzincom. In: *Sociolingvistika a areálová lingvistika*. Sociolinguistica Slovaca. 2. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1996, s. 82 – 86.
- PEKAROVIČOVÁ, Jana: *Slovenčina ako cudzí jazyk – predmet aplikovanej lingvistiky*. Bratislava: Stimul 2004. 208 s.

RIPKA, Ivor: Jazyk, kultúra, identita a fenomén tradície. In: Jazyk ako fenomén kultúry. Človek a jeho jazyk. 1. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 39 – 44.

Sociální a kulturní antropologie. Sociologické pojmosloví. Red. A. Vodáková. 2. vyd. Praha: FINIDR 2000, 176 s.

ŠTÚR, Ľudovít: Nárečia slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí. Turčiansky sv. Martin: Kompas 1943. 419 s.

ZÁGORŠEKOVÁ, Marta B.: Problém identity a integrity kultúr. In: Utváranie národnej a kultúrnej identity. Acta Culturologica. 2. Ed. K. Podoláková. Bratislava: EL&T 1998, s. 21 – 29.